

Технології управління знаннями в науковій бібліотеці

7 жовтня 2021 р. в рамках Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями» працювала секція «Технології управління знаннями в науковій бібліотеці», що збрала близько 40 учасників. Захід об'єднав спеціалістів у галузі інформаційних технологій та бібліотекознавства.

Під час секційного засідання вдалося заслухати 9 доповідей, тематика яких була зосереджена на питаннях ефективної організації електронних знанневих ресурсів, перспективах розвитку дослідницьких інфраструктур та сервісів підтримки досліджень, продуктивної участі бібліотеки у цифрових наукових комунікаціях.

Засідання відкрила директорка Інституту інформаційних технологій НБУВ, докторка наук із соціальних комунікацій **К. В. Лобузіна** доповіддю, присвяченою управлінню знаннями в дослідницькій інфраструктурі України. Ключовою тезою виступу доповідачки була думка про те, що сучасна бібліотечна система підтримки наукових досліджень має перетворити наукову бібліотеку в активний сегмент електронної дослідницької інфраструктури. Очільниця Інституту наголосила на негативних наслідках створення цифрових знанневих ресурсів поза експертним бібліотечним середовищем. На прикладі інноваційних проєктів, сервісів НБУВ, статистика використання яких постійно зростає, було продемонстровано ефективність реалізації систем наукової інформації Бібліотекою. К. В. Лобузіна виокремила два основні напрями участі бібліотек у розвитку дослідницької інфраструктури: а) створення сервісів підтримки досліджень (котрі представлені у НБУВ інформаційним порталом «Наука України: доступ до знань», репозитарієм eVerLib, бібліотечним порталом НАН України тощо); б) залучення до проєктів цифрової гуманітаристики (реалізована НБУВ е-бібліотека «Україніка» та окремі цифрові колекції на її базі). Наукові бібліотеки традиційно реалізовували можливість відкритого доступу до наукових даних та експертну організацію наукової інформації, і це саме те, чого, як правило, не вистачає наявним системам наукової інформації. Саме тому, на думку дослідниці, особливе значення для формування цифрових інформаційних ресурсів, розвитку науки в Україні мають національні наукові бібліотеки, які надають оперативний доступ до інформаційних ресурсів та здійснюють професійне управління документальними знаннями.

Доповідь заступника директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, професора, члена-кореспондента НАН України **А. А. Крючина** стосувалася перспектив розвитку системи реферування наукової літератури в Україні. Дослідник запропонував низку інноваційних інструментів, котрі можуть бути реалізовані у рамках корпоративного проєкту зі створення реферативної бази даних «Україніка наукова», зокрема, застосування методу кореляційних мереж для дослідження тенденцій розвитку української науки, визначення пріоритетних напрямів досліджень, проведення глибокого наукометричного аналізу. А. А. Крючин наголосив, що більшість розвинутих сучасних систем пошуку наукової інформації містять реферативну складову як необхідний елемент свого функціоналу. При цьому практично вся наукова література видається накладом до 1000 примірників і відноситься до категорії малотиражної, а відповідно – важкодоступної. Тому, на думку науковця, зберігається потреба у реферативних виданнях як дайджестах поточних наукових публікацій. І такі видання, як Український реферативний журнал «Джерело», повинні сприяти ознайомленню широкої наукової громадськості зі спеціальною науковою літературою.

Заявлена тематика знайшла своє подальше висвітлення у доповіді старшої наукової співробітниці Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, кандидатки

технічних наук **І. В. Балагури**. Дослідниця зосередилася на використанні кореляційних мереж для наукометричного аналізу динаміки публікацій. Вона запропонувала методичку формування, кластеризації та візуалізації спрямованих кореляційних мереж. Зв'язки між вузлами таких мереж корелюються з модифікованим, певним чином, значенням крос-кореляцій між векторами – наборами параметрів, що відповідають цим вузлам. Для побудови мережових структур для кожного вузла (тематики) формуються вектори – масиви чисел, відповідні деяким часовим рядам. І. В. Балагура проаналізувала динаміку цитувань низки термінів з галузі інформаційних технологій, узагальнила методи застосування кореляційного аналізу в системах контент-моніторингу, наукових аналітичних системах тощо.

Молодша наукова співробітниця відділу оптичних носіїв інформації Інституту проблем реєстрації інформації НАН України **С. В. Добровська** присвятила свій виступ динаміці представлення фізико-математичних наук у реферативній базі даних «Україніка наукова». Проведений дослідницею аналіз показав, що найвагоміший внесок українські фізики роблять у фізику конденсованого стану (~ 42 %) та загальну фізику (~ 22 %), належним чином їх напрацювання представлені у молекулярній фізиці і оптиці (~ 10 %) та ядерній фізиці (~ 7 %). На публікаційну активність в українських виданнях значний вплив справляє відтік наукових кадрів за кордон. Наразі кількість вітчизняних наукових видань скоротилася. Проте, сучасні наукові видання підвищили вимоги до публікацій, вони мають електронні примірники, індексуються у CrossRef, включають міжнародних фахівців до редколегій, більшість редакцій нині займається включенням журналів до міжнародних наукометричних баз даних. Таким чином, підсумувала С. В. Добровська, зі зменшенням кількості публікацій спостерігається одночасне підвищення їх якості.

У доповіді завідувача відділу наукового формування національних реферативних ресурсів Інституту інформаційних технологій НБУВ, кандидата наук із соціальних комунікацій **С. С. Гарагулі** йшлося про бібліотечні портали знань. Дослідник проаналізував низку підходів до організації бібліотеками управління електронними ресурсами та надання доступу до них. Вебпортальні рішення, котрі передбачають єдину точку доступу до розподілених ресурсів і сервісів, на думку фахівця, становлять оптимальну ергономічну модель цифрових ресурсів бібліотеки, а реферативний сегмент інформації при цьому слугує когнітивним ядром порталу й ресурсною базою для здійснення інтелектуального аналізу тексту, виявлення нових знань, що містяться у наукових текстах імпліцитно. Технологічні засоби побудови порталів знань залежать від їх конкретного ресурсного та сервісного наповнення. Метод предметної онтології, використання зв'язаних даних (linked data) та відкритих кодів для забезпечення високого рівня інтеграції при побудові вебпорталів визнаються при цьому найпродуктивнішими.

Науковий співробітник відділу інформаційно-комунікаційних технологій Інституту інформаційних технологій НБУВ, кандидат наук із соціальних комунікацій **І. П. Перенесієнко** присвятив свій виступ тематичній структурі колекції «Сковородіана» в електронній бібліотеці «Україніка». Станом на сьогодні в «Науковій періодиці України», першому українському проєкті вільного доступу до наукової періодики, створеному на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, знаходиться 372 наукових статті, автори яких досліджують ті чи інші аспекти життя і творчості філософа. Тематичні колекції формуються за допомогою бібліотечних класифікаційних систем, в яких доречно організовувати та структурувати інформацію у рамках окремої галузі наук чи спеціалізації. Проте, у зібраннях, різномірних за тематикою, таких як «Україніка» (яка поєднує документи з історії, географії, мовознавства, права тощо), вертикальна ієрархія структури знання, на думку доповідача, потребує доповнення горизонтальною системою

зв'язків. І. П. Перенесієнко наголосив на поєднанні систематизації та предметизації як інструментів тематичної організації інформації при формуванні цифрових колекцій.

Про формування електронних колекцій говорила у своїй доповіді молодша наукова співробітниця відділу інформаційно-комунікаційних технологій Інституту інформаційних технологій НБУВ **О. І. Вошенко**. Дослідниця зосередилася на аналізі нового ресурсу е-бібліотеки «Україніка» – «Репресована книга». Ця електронна колекція, за словами доповідачки, покликана заповнити штучно утворену лаку й повернути в літературознавчий обіг твори репресованих за часів СРСР авторів; книги з цієї колекції вилучалися й зберігалися у спецфонді НБУВ. Історико-культурна цінність створення такої електронної колекції, наголосила О. І. Вошенко, – у наочній демонстрації роботи спецфондів та цензури загалом, а також зрізу тогочасного літературного процесу та поточного розвитку наукової і політичної думки, ідеологічних установок. Не менш важливим є оприлюднення першовидань та прижиттєвих видань авторів. Реалізація цього проєкту передбачає ретрокаталогізацію, оцифрування та атрибуцію відповідними предметними рубриками сотень видань із бібліотечної колекції «Реабілітована література».

Молодша наукова співробітниця відділу технологій електронного науково-інформаційного обслуговування Інституту інформаційних технологій НБУВ **О. А. Ясіньська** ознайомила присутніх із тенденціями блогінгу як засобу наукової комунікації. Розглянувши низку зарубіжних бібліотечних блогів (Librarian And Information Science News, No Shelf Required, Teen Librarian Toolbox, Abby the Librarian), доповідачка відзначила сталу тенденцію до активізації цієї форми наукової комунікації протягом вимушеної самоізоляції, спричиненої коронавірусною пандемією 2020–2021 рр., та збільшення онлайн-відвідувань сайтів бібліотек, котрі використовують блогінг як інструмент популяризації своїх ресурсів.

Тематика онлайн-комунікацій сучасної бібліотеки знайшла своє продовження у виступі провідної бібліотекарки відділу технологій електронного науково-інформаційного обслуговування Інституту інформаційних технологій НБУВ **А. Д. Руденко**. Наголосивши, що реалізація вебтехнологій, зокрема використання онлайн-конференцій, стала невід'ємною частиною адаптації бібліотечної діяльності до потреб сучасного суспільства, доповідачка поділилася з учасниками секційного засідання інформацією про технологічні платформи для проведення вебінарів. Було відзначено, що Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського під час дистанційної роботи вдалося освоїти новий формат проведення науково-методичних заходів у вебсередовищі.

Підсумовуючи роботу секції, її учасники були одностайні в думці, що актуальним викликом сьогодення для наукової бібліотеки є імплементація новітніх тенденцій і засобів організації електронної інформації, управління знаннями ресурсами до власних технологічних циклів, широке та ефективне залучення бібліотек у діяльність цифрових комунікаційних платформ.

Активне обговорення положень доповідей учасниками секційного засідання стало запорукою включення проблематики заходу в широкий бібліотекознавчий дискурс.

Катерина Лобузінa,

директорка Інституту інформаційних технологій НБУВ,
докторка наук із соціальних комунікацій

Сергій Гарагуля,

завідуючий відділу НБУВ,
кандидат наук із соціальних комунікацій

Людмила Коновал,

завідувачка відділу НБУВ,
кандидатка наук із соціальних комунікацій